

Basiscompetenties: een verhaal van basis tot limiet

In het voorjaar 2000 gaf de toenmalig Vlaamse minister van Onderwijs en Vorming Marleen Vanderpoorten aan de Administratie van het Departement Onderwijs de opdracht om een beleidsevaluatie van de lerarenopleiding door te voeren. Centraal stond de vraag of de lerarenopleidingen de basiscompetenties uit het besluit van de Vlaamse regering van 29 september 1998 hadden geïmplementeerd in hun opleidingsprogramma.

Basiscompetenties: de toets doorstaan

Op basis van de zelfevaluatierapporten van de lerarenopleidingen en de bevindingen van de visitatiecommissies werd een syntheserapport opgesteld door professor Eisendrath. Vervolgens stelde de stuurgroep, die deze beleidsevaluatie organiseerde, een rapport samen met beleidsaanbevelingen. Toen werd gesteld dat de opleidingsinstituten instemmen met de basiscompetenties en de achterliggende principes zoals verruimde professionaliteit van de leraren en de constructivistische visie op leren. De haalbaarheid werd echter omwille van verschillende factoren betwijfeld. We verduidelijken enkele knelpunten.

Vooreerst werden de basiscompetenties in de opleidingsinstituten en in het werkveld "gedropt" zonder enige implementatiebegeleiding. Daardoor was er in de lerarenopleidingen veel weerstand tegen deze nieuwe "eindtermen". Vooral in een context van visitaties en evaluatie van de lerarenopleiding werden de basiscompetenties afgedaan als niet haalbaar binnen de tijdsduur van de opleiding.

In tweede instantie was de cohesie tussen de beroepsprofielen en de basiscompetenties overduidelijk maar de verschillen werden onvoldoende scherp gesteld. De ideaaltypische omschrijving van het 'leraar zijn' werd in de beroepsprofielen omschreven. Het continuüm van leraar in opleiding naar beginnend leraar werd onvoldoende onder de aandacht gebracht. Wel werd sterk de noodzaak beklemtoond van aanvangsbegeleiding voor beginnende leraren. Over wat deze begeleiding

moet inhouden en hoe ze kan gebeuren, al of niet in samenwerking met de initiële lerarenopleiding, werd weinig gecommuniceerd. In een dynamische visie op competentiegericht leren is het overduidelijk dat contextuele factoren bepalend zijn voor het meer of minder bekwaam handelen van een lerende. Er is m.a.w. meer nood aan kwalitatieve omschrijvingen van de basiscompetenties in functie van minimale haalbaarheid binnen een opleidingscontext. Tevens dient meer aandacht te worden geschonken aan het vormingscontinuüm. Het formuleren van startcompetenties op het einde van de opleiding als een tussenfase naar de aanvangsbegeleiding biedt geen adequate oplossing omdat opnieuw abstractie wordt gemaakt van de contextuele factoren. Bovendien hanteren opleidingen de term startcompetenties steeds meer in het kader van de flexibele leertrajecten om de competenties van hun instroom te definiëren.

Actualisering van de basiscompetenties

Uit de evaluatie van de lerarenopleiding was gebleken dat de basiscompetenties aan actualisering toe waren en tevens was de noodzaak groot om te communiceren over deze basiscompetenties. Deze tweevoudige opdracht werd door de Dienst voor Onderwijsontwikkeling voorgelegd aan subcommissies voor de basisopleiding voor leraar kleuteronderwijs, leraar lager onderwijs, leraar secundair onderwijs - groep 1, leraar secundair onderwijs - groep 2. In deze commissies participeerden alle lerarenopleidingen. Er bestond een grote unanimiteit over de na te streven competenties in de initiële

opleidingen en dit voor de tien functionele gehelen. De competenties werden iets algemener geformuleerd en opnieuw omschreven als de kennis, vaardigheden en attitudes die uit het beroepsprofiel zijn afgeleid en waarover de afgestudeerde moet beschikken om mits aanvangsbegeleiding en permanente vorming door te groeien naar het beroepsprofiel. In het bijzonder werd bij de actualisering aandacht gegeven aan de beleidsaccenten van de laatste jaren zoals ICT, gelijke onderwijskansen en een participatieve schoolcultuur. Door de commissies werd geopteerd om een overzichtelijk document van competenties op te stellen en toelichtingen, concretisering over haalbaarheid, aansluiting tussen initiële opleiding en aanvangsbegeleiding te verwijzen naar een informatiebrochure. Gezien de vele werktijd die dit vrijwilligerswerk in beslag nam, werd voorgesteld om het verdere redactiewerk van een brochure toe te vertrouwen aan de voorzitters van de commissies en medewerkers van de DVO. Tijdens dit verdere redactiewerk werden enkele lerarenopleidingen betrokken om met "good practices" de haalbaarheid van de competenties te verduidelijken. Jammer genoeg kon dit werk niet gelijktijdig afgerond worden met de herziene versie van de basiscompetenties. Het zou wellicht misverstanden en misconcepties hebben voorkomen.

Op 5 december 2003 verleende de Vlaamse Regering haar principieel akkoord met het voorgestelde ontwerp van besluit en werd het voorgelegd aan de Vlaamse Onderwijsraad. Het negatief advies van de VLOR op 23 maart 2004 heeft de vele medewerkers uit de lerarenopleidingen ontgoocheld. Het

advies stelt dat in hun huidige vorm de basiscompetenties veel te dicht aanleunen bij de beroepsprofielen en een ideaalbeeld beschrijven die de lerarenopleidingen onmogelijk kunnen realiseren.

De subcommissies hebben onafhankelijk van elkaar gekozen voor deze eerder "idealistische" benadering en algemene formulering van de basiscompetenties omdat dit mogelijkheden biedt aan de lerarenopleidingen om hun accenten in het opleidingscurriculum te leggen. Deze benadering laat toe om de opleiding niet enkel te richten op objectiveerbare competenties die gekoppeld worden aan gedragsindicatoren, maar om tevens bij de leraar in opleiding veel zorg te besteden aan de ontwikkeling van visie op onderwijs en leraar-zijn. De opleiders willen hiertoe bij hun studenten/cursisten een reflectieve ingesteldheid stimuleren en vormen omdat dit de basis is voor een blijvende professionele ontwikkeling doorheen de loopbaan.

Terug naar af?

In juni 2004 ontvingen de lerarenopleidingen een sobere publicatie van de herziene versie van de basiscompetenties. Intussen heeft de nieuwe minister van Werk, Onderwijs en Vorming Frank

Vandenbroucke op 10 september via mail aan de hogescholen gemeld dat het ontwerpbesluit niet voor definitieve goedkeuring zal worden voorgelegd aan de Vlaamse Regering. Dit houdt in dat het besluit van 29.09.1998 van kracht blijft. De opleidingen kunnen evenwel het ontwerpbesluit als geactualiseerde leidraad gebruiken voor de uitwerking van hun opleidingsprogramma's. De minister wenst rekening te houden met het advies van de VLOR en een nieuw decreet op de lerarenopleiding te koppelen aan het dossier over de basiscompetenties. Het lijkt logisch dat de structuur van de lerarenopleidingen wordt afgestemd op de basiscompetenties die men van afgestudeerde leraren verwacht. Het is een maatschappelijke opdracht voor het onderwijsbeleid om basiscompetenties te omschrijven die afgestemd zijn op datgene wat de samenleving van morgen verwacht van haar leraren. Maar al te vaak bedenkt men eerst de structuren en stelt men achteraf vast welke competenties men slechts kan realiseren binnen deze opleidingsstructuur.

De huidige versie van de basiscompetenties is daarom eerder "idealistisch en toekomstgericht" omdat ze uitgaat van wat beginnende leraren moeten kunnen zonder de koppeling naar een opleidingsstructuur te maken. Het reali-

seren van de basiscompetenties en het doorgroeien naar het beroepsprofiel blijft terecht een uitdaging voor de lerarenopleiders en het werkveld die het opleidingstraject, de aanvangsbegeleiding en de loopbaanbegeleiding moeten uitbouwen.

In dit perspectief zijn de basiscompetenties de ontwikkelingsdoelen van een initiële opleiding op een continuüm naar het beroepsprofiel dat de limiet van professionalisering is.

André Verkens

Onder-voorzitter

Overleg- en adviesgroep Studiegebied

Onderwijs

Literatuur

EISENDRATH, H.B. (2001). Evaluatie van de lerarenopleidingen in Vlaanderen 2000-2001. Eindverslag. Brussel : Departement Onderwijs.

KELCHTERMANS, G. (2003). De kloof voorbij. Brussel : VLOR.

VAN PETEGEM, P. (2002). De lerarenopleiding geëvalueerd. Impuls, 116-125.

VLOR (2004). Advies over de basiscompetenties voor de leraren. www.vlor.be/adviezen